

فصل ششم

شکوفایی استان سیستان و بلوچستان
پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

درس چهاردهم: دستاوردهای انقلاب اسلامی در استان

تصاویر زیر چند نمونه از دستاوردهای انقلاب اسلامی استان را نشان می‌دهد. در شهر شما چه دستاوردهای عمرانی وجود دارد؟ پیروزی انقلاب اسلامی در سه دهه قبل علاوه بر یک رویداد سیاسی، مذهبی، تحوّل عظیمی در تمام عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، صنعتی، عمرانی و ... به وجود آورد. در این درس با گوشه‌ای از فعالیت‌های صنعتی، عمرانی، آموزشی و فرهنگی انجام گرفته، پس از انقلاب در این استان آشنا می‌شوید.

شکل ۱-۱۴

فعالیت‌های صنعتی و معدنی

قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی تنها ۱۲ واحد صنعتی در استان فعالیت داشته‌اند. بعد از انقلاب در جهت استفاده از توان و ظرفیت‌های منطقه و ایجاد اشتغال و بالابردن توان اقتصادی فعالیت‌های صنعتی و معدنی رشد چشمگیری یافته و در سال ۱۳۹۰، ۱۱۷۲ واحد صنعتی فعال در استان مستقر است.

وضعیت موجود معادن استان

تا سال ۱۳۹۰، ۷۳ واحد معدن فعال دارای پروانه بهره‌برداری است و ۲۳۰۰ نفر در معادن مختلف به خصوص معادن سنگ استان مشغول کارند. در صورت بهره‌برداری از کلیه معادن، تحول بزرگی را در بخش معدن استان (شامل تولید و اشتغال) شاهد خواهیم بود.

مشخص‌ترین ویژگی متالوژی (منطقه فلزاتی) استان سیستان و بلوچستان کانی‌سازی مس است که در تمام واحدهای متالوژی گفته شده، دیده می‌شود.

بیشتر بدانیم

بررسی‌های معادن فلزی متالوژی در استان (طرح توسعه محور شرق) نشان می‌دهد که، استان سیستان و بلوچستان را می‌توان به چند پهنه، زیرپهنه و گره‌های معدنی به شرح زیر تقسیم نمود:

۱- منطقه فلزاتی (زون متالوژی) نهبندان - ایرانشهر

۲- منطقه فلزاتی سیستان

۳- منطقه فلزاتی هیرمند - زابل

۴- منطقه فلزاتی بزمان - سبزواران

۵- منطقه فلزاتی میناب - ایرانشهر

۶- منطقه فلزاتی لوت

۷- منطقه فلزاتی مکران

شکل ۲-۱۴

شهرک‌های صنعتی

شرکت شهرک‌های صنعتی استان در دهم اسفندماه ۱۳۶۸ تأسیس شد و از اواخر نیمه نخست سال ۱۳۶۹ با پرسنل و امکانات محدودی تلاش گسترده‌ای را برای تحقق بخشیدن به یکی از هدف‌های استوار نظام اسلامی که همانا رشد و توسعه اقتصادی در جامعه است، آغاز کرد.

شکل ۳-۱۴- شهرک صنعتی کنارک

وضعیت شهرک‌ها و نواحی سیستان

و بلوچستان : تعداد کل پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در استان تا سال ۱۳۹۰، ۱۱۷۲ واحد است که از این میزان تعداد ۷۷۵ واحد به عبارتی ۶۶ درصد واحدهای فعال در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و مابقی آن خارج از این محدوده قرار دارند.

شکل ۴-۱۴- شهرک صنعتی زاهدان

شکل ۵-۱۴- شهرک صنعتی محمدآباد زابل

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۱۴-۶- برخی از صنایع استان

مناطق آزاد تجاری

مناطق آزاد در دنیا به عنوان پنجره‌ای برای همگامی و پیوند اقتصادی کشورها با اقتصاد جهانی، ایجاد رشد و تحول در صادرات و بهره‌مند شدن از سرمایه‌های داخلی و خارجی جهت دستیابی به اهداف متعدد توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال و انتقال فن‌آوری ایجاد گردیده‌اند.

الف) منطقه آزاد چابهار : منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار، یکی از مناطق آزاد سه‌گانه کشور است که در راستای اهداف اقتصادی کشور، در مجاورت شهرستان چابهار و در حاشیه دریای عمان تأسیس شده است. با توجه به نقشی که مناطق آزاد در ایجاد منطقه‌ای نمونه به منظور آماده‌شدن برای ورود به بازار تجارت جهانی ایفا می‌کنند، اکنون منطقه آزاد چابهار آمادگی ورود به این عرصه را یافته است، فرصت‌های متعدد اقتصادی، بومی، جغرافیایی، آب و هوایی و اقلیمی منطقه موجب شده است تا چابهار دارای مزیت‌های منحصر به فردی در امر ترانزیت، گردشگری و تجارت شود. بندر چابهار نزدیک‌ترین راه آبی به اقیانوس هند و دارای کوتاه‌تری فاصله ترانزیتی برای ترانزیت کالا در کشورهای آسیای میانه و افغانستان است.

ب) منطقه ویژه اقتصادی زابل : ایجاد مناطق ویژه اقتصادی با هدف افزایش سطح تولید، ایجاد اشتغال، جذب سرمایه و تسهیل در امر صادرات و واردات و پس از خاتمه جنگ، به استناد تبصره ۲۰ قانون برنامه اول توسعه در دستور کار دولت قرار گرفته است. در این راستا و با توجه به موقعیت ویژه منطقه و هم‌مرزی با کشور افغانستان که بازار بسیاری از تولیدات صادراتی کشور است ایجاد منطقه ویژه اقتصادی زابل در دستور کار قرار گرفت. از جمله مزایای ایجاد منطقه ویژه اقتصادی زابل به موارد زیر می‌توان اشاره نمود.

۱- وجود بازار مصرف وسیع و کم‌رقیب و کم‌توقع در افغانستان که بیشتر مایحتاج آنان مواد اولیه مانند آرد، سوخت، سیمان و ... می‌باشد.

۲- وجود نرخ بالای بیکاری در منطقه سیستان که با خشکسالی سال‌های گذشته تشدید نیز گردیده است و همچنین مهاجرت تحصیل‌کردگان به سایر نقاط استان که ایجاد منطقه ویژه تجاری می‌تواند تا حدود زیادی در جهت رفع مشکلات مذکور مؤثر باشد.

۳- وجود پتانسیل‌های خوب نظیر فرودگاه، تأسیسات زیربنایی مانند آب، برق و تلفن و فرودگاه که با تکمیل راه آهن کرمان، زاهدان، چابهار ... زابل و بحث ترانزیت کالا از چابهار به میلک و نهایتاً افغانستان و آسیای میانه به رونق و توسعه منطقه کمک شایانی خواهد کرد.

۴- ظرفیت‌های مهم گردشگری مرتبط با آثار باستانی منطقه نظیر شهر سوخته، کوه خواجه، دهانه غلامان و ... و تالاب و دریاچه‌های هامون و هیرمند که با جریان مجدد آب امید مردم را دوچندان نموده است و ...

ج) منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه : منطقه میرجاوه به دلیل وجود تنها مرز رسمی جمهوری اسلامی ایران با کشور پاکستان و فعالیت‌های صادرات و واردات و ترانزیت که همه‌روزه از طریق پایانه، گمرک و بازارچه مرزی صورت می‌گیرد. همچنین وجود شبکه ریلی و اتصال آن به شبکه سراسری کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان

بازارچه مرزی محوطه‌ای محصور واقع در نقطه مرزی است که در کنار گمرکات، مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا می‌باشد. این مکان‌ها طبق تفاهم‌نامه‌های منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای هم‌جوار تعیین می‌شود. اهالی دو طرف مرز می‌توانند کالاهای و محصولات مورد نیاز را با رعایت مقررات صادرات و واردات، برای داد و ستد در این بازارچه‌ها عرضه کنند.

استان سیستان و بلوچستان دارای هفت بازارچه فعال مرزی است که پنج بازارچه آن در مرز مشترک با پاکستان شامل میرجاوه در زاهدان، پیشین در سرباز، کوهک و جالق در سراوان، ریمدان در چابهار و همچنین دو بازارچه مرزی در دو مرز مشترک با افغانستان (میلک و گمشاد در زابل) نقش به‌سزایی در مبادلات بازرگانی با کشورهای همسایه دارند.

مردم استان می‌توانند از بازارچه‌های مرزی به‌عنوان یک فرصت مناسب (اشتغال) استفاده کنند و جلوی تبدیل شدن آن به‌عنوان یک تهدید، را از دشمنان مسلمانان بگیرند.

صنایع غذایی، دارویی، بهداشتی و درمانی

محصولات غذایی، دارویی، بهداشتی و درمانی استان شامل ماهی و میگو، نمک تصفیه شده خوراکی، روغن ماهی، روغن کوسه، تهیه خوراک آبزیان، روغن کشی از دانه‌های روغنی، صنایع تبدیلی خرما، نان صنعتی، ماء‌الشعیر، فرآوری محصولات جالیزی، میوه‌های گرمسیری (پودر و اسانس)، کشت گلخانه‌ای آلوئه‌ورا و ... است.

جدول ۱-۱۴- بازارچه‌های مرزی

ردیف	نام استان	محل بازارچه	نام بازارچه	کشور هم‌مرز
۱	سیستان و بلوچستان	هیرمند	میلک	افغانستان
۲		میرجاوه	میرجاوه	پاکستان
۳		سراوان	کوهک	پاکستان
۴		سرباز	پیشین	پاکستان
۵		چابهار	پساندر	پاکستان
۶		زهک	میل ۴۶	افغانستان
۷		سراوان	جالق	پاکستان
۸		چابهار	ریمدان	پاکستان
۹		هیرمند	گمشاد	افغانستان

شکل ۷-۱۴- کشت گلخانه‌ای آلوئه‌ورا

فعالیت‌های عمرانی استان

فعالیت‌های عمرانی استان سیستان و بلوچستان را می‌توان به سه بخش تقسیم کرد :

۱- عمران روستایی

۲- عمران شهری

۳- حمل و نقل

۱- عمران روستایی : روستاهای استان از نظر عمران در سال‌های قبل از انقلاب اسلامی وضعیت مناسبی نداشته‌اند. بعد از انقلاب اسلامی اقدامات مهمی مانند ایجاد شبکه‌های برق‌رسانی، آب‌رسانی، فاضلاب روستایی، آسفالت خیابان‌ها، ایجاد مراکز

شکل ۹-۱۴- اجرای طرح‌های روستای چگرد خاش

شکل ۸-۱۴- اجرای طرح‌های روستای قائم آباد زابل

شکل ۱۱-۱۴- اجرای طرح فاضلاب روستایی در بلوچستان

شکل ۱۰-۱۴- اجرای طرح آبرسانی بهداشتی روستایی

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

مخابراتی، واگذاری تلفن به روستاییان، طراحی و اجرای طرح‌های هادی روستایی و خانه‌سازی و ... صورت گرفته است.

۲- عمران شهری: در دوران انقلاب اسلامی می‌توان به فعالیت و دستاوردهایی مانند خدمات شهری، طرح‌های زیباسازی شهرها و میدانی آنها، ایجاد پارک‌های زیبا، ساخت بیمارستان، ادارات دولتی، طراحی و اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی برای بعضی شهرها، اصلاح معابر، پروژه‌های انبوه‌سازی مسکن، ایجاد شهرک‌های صنعتی و کارگاهی و ... اشاره کرد.

۳- راه‌های استان: از مجموع ۶۱۸۱/۵۲ کیلومتر راه‌های استان ۶۲/۳ درصد آن آسفالت و ۳۷/۶۷ درصد آن راه شوسه است و علاوه بر آن ۵۰۷۱ کیلومتر راه دسترسی است. ساخت خط راه آهن میرجاوه - زاهدان و بم - زاهدان مهم‌ترین پروژه ریلی انجام شده استان است.

شکل ۱۲-۱۴- بعضی از دستاوردها (عمران شهری)

شکل ۱۳-۱۴- توسعه راه آهن و راه‌های استان

فعالیت‌های علمی – آموزشی استان

به تصاویر زیر نگاه کنید و بگویید انقلاب اسلامی در زمینه علمی – آموزشی چه دستاوردهایی برای استان سیستان و بلوچستان داشته است؟
همان‌طور که می‌دانید انقلاب اسلامی در زمینه‌های مختلف، جهت پیشرفت استان فعالیت‌های زیادی انجام داده که این اقدامات در زمینه علمی – آموزشی نیز چشمگیر است.

شکل ۱۴-۱۴- فضای آموزشی (هنرستان)

شکل ۱۵-۱۴- کارگاه‌های رایانه و ساخت و تولید (در هنرستان‌ها)

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

افزایش پوشش تحصیلی دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در بیشتر روستاهای استان که اغلب پراکنده و دور افتاده بودند و نیز ایجاد مدارس شبانه روزی، و خدمات دهی به دانش آموزان مناطق دور افتاده، در صدر برنامه های آموزش و پرورش استان بوده و می باشد.

شکل ۱۶-۱۴- تعداد دانش آموزان استان به تفکیک مقاطع تحصیلی در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۸۸

توسعه دانشگاه ها، مراکز آموزش عالی، گسترش رشته های مختلف برای ادامه تحصیل در سطوح مختلف (از کاردانی تا دکتری) در استان بسیار چشمگیر است؛ به طوری که بعد از تهران بیشترین دانشجو را استان سیستان و بلوچستان به نسبت جمعیت به خود اختصاص داده است. شهرهای زاهدان، زابل، و چابهار مراکز مهم دانشگاهی استان محسوب می شود.

بیشتر بدانیم

جدول ۲-۱۴- مقایسه رشد آموزش (باسوادان) از سال ۸۵-۱۳۶۵

آبان ۱۳۸۵		آبان ۱۳۷۵		آبان ۱۳۷۰		آبان ۱۳۶۵	
باسوادان	جمعیت	باسوادان	جمعیت	باسوادان	جمعیت	باسوادان	جمعیت
۱۳۷۸۵۴۸	۲۴۰۵۷۴۲	۸۰۲۸۲۵	۱۴۰۲۰۶۸	۵۶۲۱۳۶	۱۱۱۷۳۷۸	۳۱۷۵۲۲	۸۸۲۱۷۶

درس پانزدهم: چشم انداز آینده استان

با گذشت سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، استان سیستان و بلوچستان نیز مانند سایر استان‌های کشور از برکات وجود انقلاب بهره برده است و تغییرات زیادی را در بخش کشاورزی، صنعت، راه‌ها، آموزش عالی و ... شاهد بوده است.

شکل ۱-۱۵- دانشگاه علوم پزشکی زاهدان

امید است در چشم انداز آینده، سیستان و بلوچستان، استانی توسعه یافته با نقش و جایگاه مناسب اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در سطح کشور، پیشرو در فعالیت‌های بازرگانی و فراملی با برخورداری در سلامت و رفاه به دور از فقر و بهره‌مند از امنیت و محیط زیست مطلوب باشد.

شکل ۲-۱۵- دانشگاه زاهد

شکل ۳-۱۵- دانشگاه دریانوردی چابهار

شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی

شکل ۴-۱۵- دانشکده شهید نیکبخت

شکل ۵-۱۵- دانشگاه آزاد واحد زاهدان

مهم‌ترین ویژگی‌های چشم‌انداز آینده استان

- ۱- استان توسعه یافته متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی، متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی و ...
- ۲- بهره‌مندی از امنیت پایدار در ابعاد مختلف
- ۳- دارای تولیدات انبوه و بازار پسند محصولات گرمسیری، نیمه‌گرمسیری، شیلانی و فرآورده‌های آنها
- ۴- فعال، مؤثر و دارای رشد مستمر اقتصادی متکی بر جذب و تجهیز سرمایه‌های داخلی، خارجی و بومی و ...
- ۵- دست یافتن به جایگاه اول مناسبات اقتصادی فراملی در سطح کشور
- ۶- برخورداری از منابع انسانی متخصص، متناسب با نیازهای بازار کار استان

شکل ۶-۱۵- خرماي بلوچستان

شکل ۷-۱۵- انگور سيستان

برخی از مهم‌ترین تنگناها و محدودیت‌ها بر سر راه توسعه استان

- ۱- شرایط طبیعی و اقلیمی دشوار به‌ویژه کمبود منابع آب، وزش دائمی باد و حرکت ماسه‌های روان
- ۲- پراکندگی سکونتگاه‌ها و کمبود منابع طبیعی
- ۳- تناوب دوره‌های خشکسالی و پیامدهای زیان‌بار زیست محیطی و آثار مخرب آن بر تولیدات

بعضی از مسائل و مشکلات اساسی استان

- ۱- موقعیت استان به عنوان گذرگاه بین‌المللی مواد مخدر و همسایگی با دو کشور پاکستان و افغانستان زمینه‌ساز ناامنی و تردهای غیر مجاز از مرزهای کشور
- ۲- رواج فرهنگ عشیره‌ای، طایفه‌ای، برخی باورها، نگرش‌های سنتی و ضد توسعه به عنوان عامل بازدارنده نهادهای نوین اقتصادی و اجتماعی
- ۳- عدم رشد بخش رسمی اقتصاد در استان، گسترش تجارت زیرزمینی و واردات قاچاق از کشورهای هم‌جوار
- ۴- نرخ بیکاری بسیار بالا در مقایسه با سطح کشور و رشد سریع جمعیت و ضریب جوانی بالای جمعیت استان

مهم‌ترین هدف‌های بلندمدت توسعه استان

- براساس سند چشم‌انداز ۲۰ سال آینده برخی از مهم‌ترین اهداف و راهبردهای بلندمدت توسعه استان عبارت‌اند از :
- ۱- تقویت مناسب اقتصادی فراملی با بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی استان با استفاده از موقعیت مناطق آزاد چابهار و منطقه ویژه اقتصادی زابل

شکل ۸-۱۵- بهره‌گیری از انرژی‌های باد و خورشید

- ۲- توسعه بخش کشاورزی با تأکید بر زیر بخش‌های باغبانی، صید و آبریز پروری، کشت‌های مزارع و گلخانه‌ای
 - ۳- توسعه ظرفیت‌های صنعت گردشگری و بهره‌برداری از جاذبه‌های تاریخی استان
 - ۴- برقراری امنیت لازم در ابعاد مختلف (فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی) به منظور تسهیل فرآیند توسعه استان
 - ۵- مدیریت بهینه محیط زیست، حفظ، احیا و اصلاح منابع پایه و طبیعی
 - ۶- بهره‌گیری از انرژی‌های تجدید شونده مانند باد، زیست توده و خورشید
- در ادامه در جهت چشم‌انداز آینده استان اهداف و راهبردهای توسعه استان را می‌توان به بخش‌های مختلف تقسیم کرد.

شکل ۹-۱۵- گلخانه

برخی از اهداف و راهبردهای توسعه در بخش میراث فرهنگی و گردشگری

- ۱- توسعه ظرفیت‌های صنعت گردشگری و بهره‌برداری از جاذبه‌های تاریخی استان
 - ۲- ایجاد زیر ساخت‌های مناسب صنعت گردشگری و حفظ و احیای آثار فرهنگی، تاریخی منطقه و حفظ سنت نمونه و منحصر به فرد سفال کلپورگان
- برخی از اهداف و راهبردهای توسعه استان در بخش‌های اجتماعی، فرهنگی، هنری و تربیت بدنی
- ۱- توسعه منابع انسانی استان و ارتقای سطح سواد و فرهنگ عمومی از طریق گسترش آموزش‌های عمومی و حرفه‌ای و تخصصی

- ۲- گسترش ورزش‌های پرورشی، همگانی، تفریحی، قهرمانی و حرفه‌ای در استان
- ۳- بسترسازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان

بیشتر بدانیم

الف - اصلی ترین قابلیت های توسعه

۱- موقعیت جغرافیایی ویژه و مناسب استان به جهت استقرار در کنار آب های آزاد بین المللی خارج از تنگه هرمز، برخورداری از ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشورهای پاکستان و افغانستان و ۳۰۰ کیلومتر مرز ساحلی در کنار دریای عمان، نزدیکی مناطق ساحلی استان با کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، شبه قاره هند و کشورهای آفریقایی.

۲- شرایط ممتاز استان برای تصدی نقش در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی با آسیای شرقی و جنوبی و شاخ آفریقا و امکان ایجاد و توسعه تبادلات قانونی در زمینه انرژی برق.

۳- اقلیم مناسب کشت محصولات سودآور صادراتی (خرما، مرکبات، موز، انبه)، دشت های هموار و اراضی مستعد در شمال و جنوب استان و بهره مندی از نژادهای دام بومی و امکانات ایجاد صنایع وابسته به محصولات گرمسیری.

۴- اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت های شیلاتی و صیادی، پرورش میگو و توسعه صنایع وابسته.

۵- اقلیم مناسب برای توسعه فعالیت های گردشگری در سواحل دریای عمان و دامنه های تفتان.

۶- وجود نهادهای مهم اقتصادی و توسعه ای در سطح استان به ویژه منطقه آزاد چابهار، بازارچه های مرزی.

۷- وجود پیشینه تاریخی و فرهنگی غنی و پذیرش عمومی و توسعه خواهی مردم، رواج فرهنگ تجارت و مبادله، قناعت، سخت کوشی، سازمان پذیری و مشارکت جویی به عنوان بستر مهم اقدامات و سیاست های توسعه منطقه ای.

۸- امکان بهره گیری از انرژی های تجدیدشونده باد، زیست توده و خورشید.

فعالیت

دانش آموز عزیز

۱- درباره چشم انداز آینده منطقه محل زندگیتان برای رسیدن به استان توسعه یافته چند مورد پیشنهادی

بنویسید.

۲- با اجرای برنامه های چشم انداز، شما آینده استان را چگونه پیش بینی می کنید؟

شبکه راه های استان سیستان و بلوچستان

شکل ۱۰-۱۵ نقشه راه های استان

گروه تألیف کتاب استان شناسی سیستان و بلوچستان (علیرضا میر و لیلا میرشکاری) زیر نظر معاونت محترم متوسطه آموزش و پرورش استان از اساتید محترم و همچنین همکاری و مساعدت صمیمانه نهادها و ارگان‌هایی که در تهیه و ارائه اطلاعات مورد نیاز مؤلفان یاری نموده‌اند سپاسگزاری می‌نماید.

با تشکر از استاندار محترم استان سیستان و بلوچستان، معاونت محترم سیاسی اجتماعی و سایر معاونین محترم استانداری و تشکر از مدیر کل محترم، معاونت محترم آموزش متوسطه، معاونت محترم اداری و پشتیبانی، معاون محترم پژوهش و برنامه‌ریزی و منابع انسانی، رئیس گروه تکنولوژی و گروه‌های آموزشی متوسطه و رئیس گروه بررسی محتوای آموزش و پرورش استان سیستان و بلوچستان

اساتید، ادارات و سازمان‌هایی که در تهیه و ارسال اطلاعات همکاری داشته‌اند :

- ۱- استانداری استان سیستان و بلوچستان
- ۲- اداره کل آموزش و پرورش استان سیستان و بلوچستان
- ۳- اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان
- ۴- اداره کل منابع طبیعی استان
- ۵- اداره کل امور عشایری استان
- ۶- اداره کل هواشناسی استان
- ۷- اداره کل راه و ترابری
- ۸- سازمان آب منطقه‌ای استان (عکس ماهواره‌ای و ...)
- ۹- شرکت آب و فاضلاب استان
- ۱۰- شرکت آب و فاضلاب روستایی استان
- ۱۱- شرکت گاز استان
- ۱۲- اداره کل راه آهن استان
- ۱۳- سازمان صدا و سیما
- ۱۴- لشکر ۸۸ زرهی زاهدان
- ۱۵- بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس
- ۱۶- اداره کل بنیاد شهید

- ۱۷- سازمان جهاد کشاورزی استان
 - ۱۸- سازمان مسکن و شهرسازی
 - ۱۹- سازمان صنایع و معادن (عکس ماهواره‌ای و...)
 - ۲۰- شیلات سیستان
 - ۲۱- سازمان حفاظت محیط زیست
 - ۲۲- اداره کل ارشاد اسلامی استان
 - ۲۳- هیئت ورزش روستایی و عشایری استان
 - ۲۴- اداره کل بنیاد مسکن
 - ۲۵- مدیریت بحران استان
 - ۲۶- شرکت شهرک‌های صنعتی استان
 - ۲۷- اداره کل اسناد ملی استان
 - ۲۸- دانشگاه زابل
 - ۲۹- اداره کل حمل و نقل و پایانه‌های استان
 - ۳۰- دکتر عیسی ابراهیم‌زاده، پژوهشگر علوم زمین و جغرافیای دانشگاه سیستان و بلوچستان
 - ۳۱- دکتر ایرج افشار سیستانی (ایران‌شناس)
 - ۳۲- دکتر محمود خسروی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی دانشگاه سیستان و بلوچستان
 - ۳۳- دکتر غلامرضا میری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان
 - ۳۴- دکتر حسین نگارش، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی دانشگاه سیستان و بلوچستان
- با تشکر از خانم فاطمه اکبری (دبیر جغرافیا)، آقای عبدالرحیم باقری‌فر (دبیر زمین‌شناسی)، آقای محمد نادر سراوانی (دبیر علوم اجتماعی/ مردم‌شناسی)، خانم فاطمه کبری قهقایی (دبیر تاریخ) و کلیه همکارانی که در جمع‌آوری مطالب، طراحی، تایپ، ویرایش، بروز رسانی کتاب در سال جدید و چاپ کتاب همکاری لازم را داشته‌اند.
- ضمناً در صورت از قلم افتادن بعضی اسامی یا منابع و نیز از اینکه امکان به تصویر کشاندن عکس تمام شهدای عزیز نبود، عذرخواهی می‌نمایم.

منابع و مآخذ

- ۱- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۹: آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی محیطی در جنوب شرق ایران، انتشارات مؤسسه اطلاعات تهران.
- ۲- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۸: بنیان‌های جغرافیایی جنوب شرق ایران، انتشارات پژوهشکده علوم زمین و جغرافیا وابسته به دانشگاه سیستان و بلوچستان و اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی سیستان و بلوچستان، چاپ اطلاعات، تهران.
- ۳- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۹: سیستان مرکز نیمروز واقعی یا نصف النهار مبدأ جهان، انتشارات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، تهران.
- ۴- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۹: سیستان خاستگاه مدنیت و شهرنشینی در شرق ایران، انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- ۵- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۴: طرح جامع استان سیستان و بلوچستان قسمت اول، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری سیستان و بلوچستان.
- ۶- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۸۴: طرح جامع استان سیستان و بلوچستان قسمت دوم، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری سیستان و بلوچستان.
- ۷- اسمعیل نژاد، مرتضی (۱۳۸۴): پهنه‌بندی اقلیمی استان سیستان و بلوچستان با اطلاعات جغرافیایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد اقلیم‌شناسی، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۸- افشار (سیستانی)، ایرج: مقدمه‌ای بر شناخت ایل‌ها، چادرنشینان و طوایف عشایر ایران، جلد اول و دوم، چاپ هما، تهران.
- ۹- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۶۹: سیستان‌نامه، جلد اول، نشر مرغ آمین، تهران.
- ۱۰- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۶۹: سیستان‌نامه، جلد دوم، نشر مرغ آمین، تهران.
- ۱۱- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۷۱: بلوچستان و تمدن دیرینه آن، انتشارات فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.

- ۱۲- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۸۹: زابل نصف النهار واقعی جهان، روزنامه اطلاعات، ۲ اردیبهشت.
- ۱۳- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۶۷: بزرگان سیستان، انتشار مرغ آمین، تهران.
- ۱۴- افشار (سیستانی)، ایرج، ۱۳۸۱: ویژگی های اخلاقی و نژادی مردم سیستان، ناشر روابط عمومی دانشگاه زابل.
- ۱۵- باستانی پاریزی، ابراهیم، ۱۳۷۷: یعقوب لیث، نشر مرکز کرمان شناسی.
- ۱۶- باقری، عباس، ۱۳۷۷: از هیرمند تا اروند، انتشارات کنز، بزرگداشت سرداران و شهدای استان سیستان و بلوچستان، شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- ۱۷- سند توسعه اشتغال استان سیستان و بلوچستان، ناشر سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۴.
- ۱۸- برنامه اول الی پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ناشر، سازمان مدیریت و برنامه ریزی.
- ۱۹- بریمانی، فرامرز، ۱۳۷۹: بادهای ۱۲۰ روزه در فرهنگ مردم سیستان، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- ۲۰- بهزادی، رقیه، ۱۳۸۲: آریاها و ناآریاها در چشم انداز کهن تاریخ ایران، انتشارات طهوری.
- ۲۱- پیرنیا، حسن، ۱۳۷۰: ایران باستان (جلد ۱)، تهران، دنیای کتاب.
- ۲۲- تاریخ سیستان، ۱۳۸۱: به تصحیح ملک الشعرا بهار: چاپ پلک ایران، تهران.
- ۲۳- تیت، چی. پی، ۱۳۶۲: سیستان به اهتمام غلامعلی رئیس الذاکرین، جلد دوم، انتشارات ارشاد اسلامی سیستان و بلوچستان، مشهد.
- ۲۴- جانب الهی، محمد سعید، ۱۳۷۳: پژوهش های مردم شناسی، مسکن سنتی عشایری بلوچ، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- ۲۵- جعفری، عباس، ۱۳۶۶: فرهنگ بزرگ گیتاشناسی (اصطلاحات جغرافیایی)، انتشارات سازمان جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
- ۲۶- ذوالفقاری کرمانی، ۱۳۷۴: جغرافیای نیمروز، نشر میراث مکتوب.
- ۲۷- چشم انداز بیست ساله سند ملی توسعه استان سیستان و بلوچستان، ناشر سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان سیستان و بلوچستان، جاهد، ۱۳۸۴.
- ۲۸- حسین پور، پرویز، ۱۳۷۳: نظری و گذری بر تاریخ سیستان، انتشارات صفار.
- ۲۹- حسینی، سیدباقر، ۱۳۸۰: علما و دانشمندان سیستان، ناشر روابط عمومی دانشگاه زابل.

- ۳۰- حیدری مکرر، حمید، میرلطفی، محمودرضا، خمر، غلامعلی، بزی، خدارحم، ۱۳۸۰: سیستان خاستگاه آسیاهای بادی در جهان، روابط عمومی دانشگاه زابل.
- ۳۱- خسروی، محمود و حسین نگارش (۱۳۷۹) اقلیم کشاورزی استان سیستان و بلوچستان، طرح پژوهشی دانشگاه س و ب.
- ۳۲- خسروی، محمود، ۱۳۸۴: طرح پژوهشی، اثرات اکولوژیکی و زیست محیطی بادهای ۱۲۰ روزه در سیستان، سازمان حفاظت محیط زیست استان سیستان و بلوچستان.
- ۳۳- خمک، محمد، ۱۳۸۷: ماتیکان سیستان، انتشارات وزیران، مشهد.
- ۳۴- خمر، غلامعلی، میرلطفی، محمودرضا، بزی، خدارحم، حیدری مکرر، حمید، ۱۳۸۰: جاذبه‌های سیاحتی و توریستی سیستان، ناشر روابط عمومی دانشگاه زابل.
- ۳۵- دوانی، علی، ۱۳۸۴: اولین قیام مردان مرد برای خونخواهی امام حسین (ع) در سیستان، روابط عمومی دانشگاه زابل.
- ۳۶- دهمرده، حیدرعلی، کیخامقدم، وحید، اویسی، عبدل علی، ۱۳۸۰: شاعران سیستان، ناشر روابط عمومی دانشگاه زابل.
- ۳۷- رئیس‌الذاکرین دهبانی، غلامعلی، ۱۳۸۸: زاد سروان سیستان، جلد اول، شرح منثور، احوال طوایف سیستان، انتشارات فرهنگ سیستان، مشهد.
- ۳۸- زحل فر، مریم، ۱۳۸۶: شهرستان زاهدان، ناشر: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان سیستان و بلوچستان.
- ۳۹- زرگر، غلامحسین، ۱۳۸۹: قهرمان بلوچستان، انتشارات ارتش جمهوری اسلامی ایران، لشکر ۸۸ زرهی سیستان و بلوچستان، زاهدان.
- ۴۰- زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۷۹: تاریخ ایران بعد از اسلام، تهران، امیرکبیر.
- ۴۱- زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۶۷: تاریخ مردم ایران (ایران قبل از اسلام)، تهران، امیرکبیر.
- ۴۲- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانداری سیستان و بلوچستان: سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان، زاهدان، ۱۳۸۷.
- ۴۳- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استانداری سیستان و بلوچستان: سالنامه آماری استان سیستان و بلوچستان، زاهدان، ۱۳۸۸.
- ۴۴- سربازی، محمد اشرف، ۱۳۷۶: موسیقی بلوچستان، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی سیستان و بلوچستان، .

- ۴۵- سیاسر، قاسم، ۱۳۸۳: مناسبات سرداران، علما و تحصیل کردگان بلوچ با دولت مدرن، انتشارات تفتان، زاهدان.
- ۴۶- سید سجادی، سید منصور، ۱۳۸۸: مجموعه مقالات شهر سوخته، انتشارات سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان سیستان و بلوچستان.
- ۴۷- سید سجادی، سید منصور، ۱۳۷۴: باستان‌شناسی و تاریخ بلوچستان، سازمان میراث فرهنگی کشور.
- ۴۸- سید سجادی، سید منصور، ۱۳۷۴: هشت گفتار باستان‌شناسی و تاریخ بلوچستان، سازمان میراث فرهنگی کشور.
- ۴۹- سید سجادی، سید منصور، ۱۳۸۸: بلوچستان باستان، سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران.
- ۵۰- سیستان و بلوچستان، ناشر اداره کل میراث فرهنگی و صنایع دستی استان سیستان و بلوچستان، سال ۱۳۹۰.
- ۵۱- سیستانی، ملک‌شاه حسین، ۱۳۴۴: احیای الملوک، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- ۵۲- سیستانی، محمد اعظم، ۱۳۶۷: سیستان سرزمین ماسه‌ها و حماسه‌ها، انتشارات مرکز علوم اجتماعی آکادمی علوم، نشر مطبوعه دولتی.
- ۵۳- سلیقه، محمد، ۱۳۸۳: مکانیزم‌های بارش جنوب شرق، مجله پژوهش‌های جغرافیایی شماره ۵۶، تهران.
- ۵۴- شکویی، حسین، ۱۳۵۴: مقدمه‌ای بر جغرافیای جهانگردی، انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۵۵- شکویی، حسین، ۱۳۷۳: جغرافیای کاربردی و مکتب‌های جغرافیایی، انتشارات سمت، تهران.
- ۵۶- طبری، محمدبن جریر، ۱۳۶۲: تاریخ طبری (تاریخ الرسل و الملوک)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، انتشارات اساطیر، تهران.
- ۵۷- عقیلی، جمال‌الدین، ۱۳۸۰: برنامه‌ریزی و ساختارهای شهری، انتشارات سیمای دانش.
- ۵۸- علیجانی، بهلول، ۱۳۶۶: رابطه پراکندگی مکانی مسیر سیکلونی خاورمیانه با سیستم‌های هوایی سطح بالا، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی شماره ۴، مشهد.
- ۵۹- علیجانی، بهلول، ۱۳۸۲: آب و هوای ایران، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- ۶۰- علیجانی، بهلول. کاویانی، محمدرضا، ۱۳۷۸: مبانی آب و هواشناسی، انتشارات سمت.
- ۶۱- فرای، ریچاردن، ۱۳۷۳: ترجمه مسعود رجب‌نیا، میراث باستانی ایران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۶۲- کاوش، حسین علی، ۱۳۸۲: پژوهش و نگارش، کوه و دریاچه سیستان، آیین ادیان، چاپ ایران.

- ۶۳- کیخواه مقدم، وحید، جوان، حبیب‌ا...، براهویی، محمدرضا، حیدری نسب، حسین‌علی، ۱۳۸۰: بزرگترین افتخار سیستان، ناشر روابط عمومی دانشگاه زابل، مؤسسه اطلاعات.
- ۶۴- گلستانه، مزار، ۱۳۸۴: فرهنگ عامه، امثال و حکم مردم سیستان (۱)، انتشارات هلیاتوس.
- ۶۵- گیرشمن، رومن، ۱۳۷۴: ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه محمد معین، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۶۶- مجتهدزاده، پیروز، ۱۳۸۷: مترجم امیران مرزدار و مرزهای خارجی ایران، تهران.
- ۶۷- مسعودیان، سید ابوالفضل، ۱۳۹۰: آب و هوای ایران، انتشارات شریعه توس، مشهد.
- ۶۸- موسوی حاجی، سیدرسول، مهرآفرین رضا، ۱۳۸۸: جستاری در جغرافیای تاریخی سیستان (از آغاز تا سده نهم ه.ق) انتشارات سازمان میراث فرهنگی.
- ۶۹- مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
- ۷۰- میر، علیرضا، ۱۳۷۵: اصول و مبانی طراحی پارک ملت زاهدان، پایان‌نامه کارشناسی.
- ۷۱- میری، مهدی، حسنعلی‌پور، حمید، ۱۳۸۲: پیشینه تجارت در شهر سوخته، ناشر دانشگاه زابل.
- ۷۲- مهربان، احمد و شهرزاد تیموری، ۱۳۶۸: صنایع دستی گیاهی سیستان و بلوچستان، انتشارات تفتان زاهدان.
- ۷۳- نگارش، حسین، خسروی، محمود: ویژگی‌های ژئومورفیک و مورفومتریک گل‌فشان ناپگ (Napag) در جنوب شرقی ایران.
- ۷۴- نگارش، حسین، لطیفی، لیلا: مقاله تحلیل ژئومورفولوژیکی روند پیشروی تپه‌های ماسه‌ای شرق دشت سیستان در خشک‌سالی‌های اخیر.
- ۷۵- نگارش، حسین، ۱۳۷۷: بررسی تحول ژئومورفولوژیکی بخشی از ناحیه ساحلی دریای عمان از زمین تا کلات، پایان‌نامه دکتری.
- ۷۶- نگارش، حسین، ۱۳۸۰: گل‌فشان‌ها و گستره جغرافیایی آن در ایران، مجله علوم انسانی دانشگاه سیستان و بلوچستان، ویژه‌نامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۳.
- ۷۷- هرتسفلد، ارنست، ۱۳۵۴: تاریخ باستانی ایران بر مبنای باستان‌شناسی، تهران.
- ۷۸- همت، محمود، ۱۳۷۱: تاریخ سیستان و بلوچستان، انتشارات گلی، تهران.
- ۷۹- یادگاری، عبدالحسین، ۱۳۷۴: آداب و سنن مردم بلوچ، سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی سیستان و بلوچستان.

- (برخی از منابع و سایت‌های مفید برای مطالعه و یادگیری بیشتر)
- ۱- ابراهیم زاده، عیسی، ۱۳۹۱: سازمان‌یابی فضایی و روابط شهر و روستا، نشر مرنديز، مشهد.
 - ۲- عابدین درکوش، سعید، ۱۳۷۰: درآمدی بر کارتوگرافی، انتشارات سمت.
 - ۳- زاهدی، مجید: مقدمه‌ای بر کارتوگرافی، انتشارات سمت، ۱۳۷۰.
 - ۴- ژرژ، پیر، ۱۳۷۴: ترجمه دکتر حسین مطیعی لنگرودی، روش تحقیق در جغرافیا، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
 - ۵- ذوالفقاری، محمود، ۱۳۷۴: نقشه‌برداری (شناخت کلی)، انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر پلی تکنیک تهران.
 - ۶- شهیدی حسین، ۱۳۶۰: چهارسو و نگرش کوتاه بر تاریخ و جغرافیای تاریخی، انتشارات امیرکبیر.
 - ۷- شیعه، اسماعیل، ۱۳۷۱: مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
 - ۸- مجتهدزاده، یوسف، ۱۳۶۸: آغاز شهرنشینی در ایران، انتشارات مرکز دانشگاهی، تهران.
 - ۹- وحدانی، اسدی، مجید و غلامرضا میری، ۱۳۸۵: ناشر دانشگاه آزاد اسلامی. Arc vie w (GIS)
 - ۱۰- سایت سازمان جنگل‌ها و آبخیزداری کشور: www.frw.org.ir
 - ۱۱- سایت اداره کل منابع طبیعی سیستان و بلوچستان sistanbaluchestan.frw.org.ir
 - ۱۲- سایت اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی سیستان و بلوچستان: <http://chht-sb.ir>
 - ۱۳- سایت مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی: <http://www.sid.ir>
 - ۱۴- سایت دانشنامه آزاد: <http://fa.wikipedia.org>
 - ۱۵- وبلاگ گروه آموزشی درس جغرافیا متوسطه استان سیستان و بلوچستان: <http://sb-geo.blogspot.com/>
- در صورتی که همکاران، اساتید و کارشناسان محترم نظر یا مطلبی جهت هرچه بهتر شدن کتاب دارند لطفاً به آدرس پست الکترونیک زیر ارسال نمایند.
- پست الکترونیک amirali1293@yahoo.com

